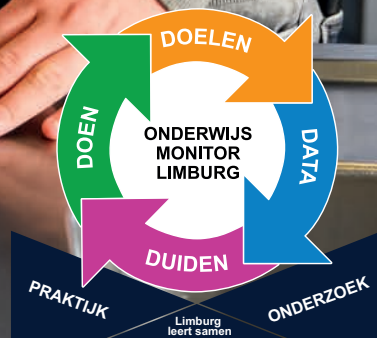

Gelijke
Kansen
Alliantie

Limburg leert samen

met de OnderwijsMonitor Limburg

Inhoud

3 Voorwoord

Algemeen

5 De kracht van cijfers

8 Van 2008 tot nu

10 De OML in cijfers

Doelen

13 Het geluk van een grotere wereld

16 Een goed doel is het halve werk

2

Data

17 Slimme data, verrassende inzichten

20 Het geheime ingrediënt in motivatie en leerprestaties

21 Column Lynn van Vugt

Duiden

23 Data, inzicht, actie, systeem

25 Nieuwsgierig leerlingen komen het verst

26 Met data de scholen in

29 Column Èvi Kikken

Doen

30 Kansen creëren in Heerlen-Noord

34 Rijke schooldag zet verandering in gang

37 Afsluitend interview

Colofon

Dit magazine is een uitgave van de Gelijke Kansen Alliantie in samenwerking met de OnderwijsMonitor Limburg, een samenwerkingsverband van kennispartners, gecoördineerd door Universiteit Maastricht.

Samenstelling, tekst en eindredactie

Ankie Bosch

Èvi Kikken

Marlou Jenneskens

Vormgeving

Andi Smart Print Solutions

Fotografie

Jonathan Vos

Drukwerk

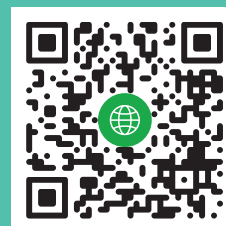
Andi Smart Print Solutions

Wil je meer weten?

onderwijsmonitorlimburg.nl

gelijkekansenalliantie.nl

Of mail naar

oml-sbe@maastrichtuniversity.nl

Voorwoord

Een rijker beeld van onderwijs en ontwikkeling

Onderwijs is mensenwerk. Wat op de ene plek werkt, is elders niet automatisch ook succesvol. Toch is het belangrijk om te weten: wat werkt er, waarom, wat willen we bereiken, hoe weten we of wat we doen daadwerkelijk verschil maakt voor leerlingen? Dit zijn vragen die overal spelen, op zo'n beetje elke school die wij spreken. In het versterken van basisvaardigheden, in het vormgeven van School en Omgeving, en in tal van andere interventies die scholen samen met partners ontwikkelen. Het is niet makkelijk om scherp te krijgen wat het effect is van wat je doet, en waarom. Ook niet om door een veelheid van onderzoeksresultaten, een drukke werkweek en het scala aan verrassende praktijksituaties een consequente vertaling te maken van kennis naar de praktijk.

Dit magazine belicht de Onderwijsmonitor Limburg, waar scholen, onderzoekers en partners in de regio samen werken en onderzoeken. Ze meten niet alleen, maar duiden ook vooral. Scholen stellen hun praktijk open en formuleren vragen. Onderzoekers sluiten aan bij de praktijk en maken inzichten toegankelijk. Door data en ervaringen samen te brengen, ontstaat een rijker beeld van de ontwikkeling van leerlingen en de impact van interventies. Zo krijgen scholen inzicht en handvatten om gericht te handelen.

Voor de Gelijke Kansen Alliantie is dit de kern: begrijpen wat werkt, hoe en waarom, om die inzichten te delen en om interventies op te schalen met behoud van kwaliteit.

Dit magazine laat zien hoe Limburg dit in de praktijk brengt, met als doel om anderen te inspireren. Door samen te onderzoeken én ontwikkelen maken we verschil voor leerlingen.

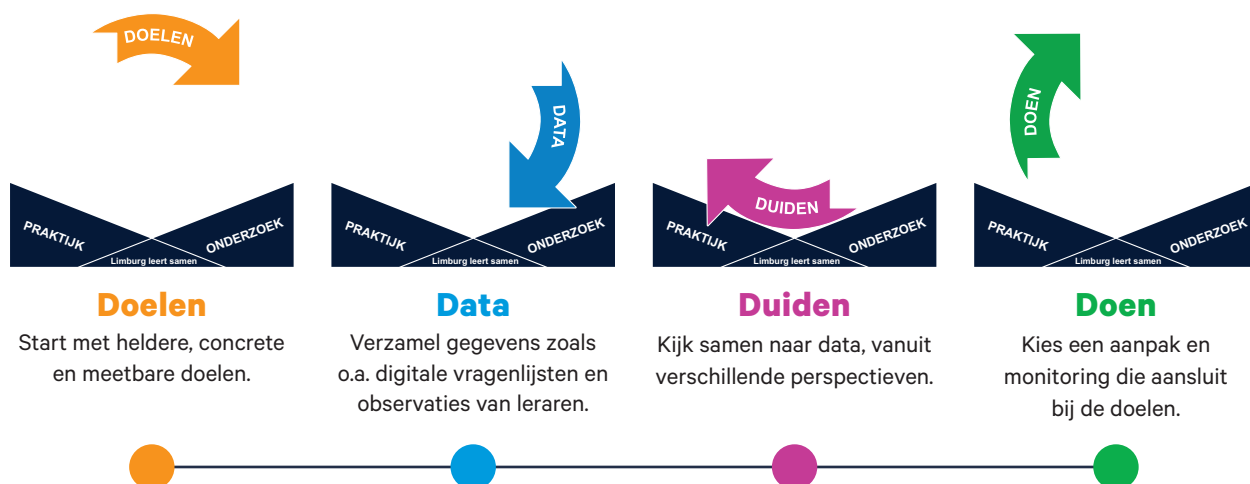
Annelies Blommers
Hoofd GKA

Gelijke Kansen Alliantie

3

De werkwijze van OML

Volgens de kwaliteitscyclus waarin praktijk en onderzoek samen de basis vormen.
onderwijsmonitorlimburg.nl

A portrait of Trudie Schils, a woman with short grey hair and glasses, wearing a black blazer and a purple scarf. She is sitting in a classroom, smiling at the camera. In the background, there are colorful triangular bunting flags hanging from the ceiling, a wooden table with yellow cups, and several young children. One child in a pink shirt is standing to the right, while others are seated at the table to the left.

Trudie Schils is hoogleraar Onderwijseconomie aan de Universiteit Maastricht en onderzoekt factoren die bijdragen aan een passende onderwijsloopbaan, zoals verwachtingen en sociaal-emotionele vaardigheden. Als wetenschappelijk directeur van de OnderwijsMonitor Limburg stimuleert zij de structurele verbinding tussen data, onderzoek en onderwijspraktijk.

Richting geven aan
de schoolpraktijk

De kracht van cijfers

Al 17 jaar lang volgt de OnderwijsMonitor Limburg leerlingen in het basis- en middelbaar onderwijs. Door bestaande data te combineren met op maat gemaakte vragenlijsten worden verbanden zichtbaar die anders verborgen blijven. Dat helpt scholen én leerlingen vooruit. **Trudie Schils, Hoogleraar Onderwijseconomie en wetenschappelijk directeur van de OML, legt uit hoe dit kennisnetwerk scholen helpt met het maken van de juiste keuzes.**

Even stilstaan

Eigenlijk helpt Trudie scholen vooral om even stil te staan. 'Vertragen aan de voorkant', noemt ze dat. "In het onderwijs is dat het moeilijkste wat er is. Want je wil leerlingen nú helpen." Maar problemen zijn niet altijd wat ze lijken, en een verkeerde oplossing is géén oplossing. "Daarom kijkt de OML eerst goed waar het probleem zit en proberen we out of the box te denken. En we kijken naar de randvoorwaarden. Er zijn allerlei zaken van invloed op het leren. Maar meestal leggen we die niet zo goed vast, omdat ze moeilijk vast te leggen zijn. Met de OML lukt ons dat vaak wel."

Verbanden blootleggen

Stel: de basisvaardigheden van leerlingen schieten tekort. "Dan gaan we eerst terug naar de tekentafel. Vaak zitten er heel andere dingen achter dan een school denkt. Dan zie je dat ook bij andere vakken terug." Neem een school in Heerlen, die worstelde met lage taalscores. Op te lossen door meer te lezen, dacht de school, maar dat hielp niet. "Interpunctie en grammatica waren geen probleem, maar begrijpend lezen en samenvatten wel. Bij rekenen zagen we hetzelfde: de regeltjes gingen goed, maar het bredere werk niet. Die leerlingen hadden dus geen taalprobleem, maar een probleem met verbanden leggen."

Blijfe leerlingen

De eerste vraag die Trudie daarom aan scholen stelt, is 'wat wil je terugzien bij leerlingen?' "In de klas doen leraren dat vanzelf. Maar bij grotere projecten wordt het doel vaak vergeten. Of er komen allerlei vage termen naar boven, zoals 'eigenaar zijn van je eigen leerproces'. Maar als we doorvragen, wordt het vanzelf concreter. Dan komen we bijvoorbeeld uit op meer intrinsieke motivatie en nieuwsgierigheid."

Om dergelijke doelen te bereiken, kunnen scholen aan allerlei knoppen draaien. Nu is een school geen laboratorium, dus Trudie spreekt niet van 'bewijs' of 'effect'. Maar de OML kan wél verbanden laten zien, bijvoorbeeld dat leerlingen die meedoen aan een muziekprogramma beter scoren op nieuwsgierigheid. En om die verbanden te kunnen leggen, zijn de juiste gegevens essentieel.

Data en dwarsverbanden

"Scholen verzamelen veel data, maar ze kunnen daar weinig mee. Systemen worden vaak niet goed gevuld en bevragen leraren en leerlingen allemaal op een andere manier. Bovendien leggen ze geen dwarsverbanden." Precies dat is de kracht van de OML, die eigen onderzoek combineert met toetsgegevens uit het leerlingvolgsysteem en andere data die scholen toch al verzamelen. En dat inmiddels al 15 jaar.

"Wij horen van scholen wat de thema's zijn en vertalen dat in een vragenlijst. Daarmee meten we zaken als vindingrijkheid, probleemoplossend vermogen, kritisch denken, nieuwsgierigheid, doorzettingsvermogen en samenwerken." Tijdens bijeenkomsten gaat Trudie met scholen in gesprek over de vraag wat dat eigenlijk is,

'Er zijn allerlei zaken van invloed op het leren. Maar meestal leggen we die niet zo goed vast, omdat ze moeilijk vast te leggen zijn. Met de OML lukt ons dat vaak wel.'

nieuwsgierigheid, of vindingrijkheid. Want voor een leraar is dat misschien heel iets anders dan voor een onderzoeker. “We brengen onze werelden bij elkaar. Zo komen we samen tot een soort werkdefinitie.”

Het waarom achter de cijfers

De vragenlijst wordt in groep 2 afgenomen onder ouders en leerkrachten, in groep 8 onder leerlingen, ouders en leerkrachten, en in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs onder leerlingen en ouders. Om het jaar wordt een cohort leerlingen gevolgd. Zijn de uitkomsten van het onderzoek bekend? Dan gaat het OML-team met de scholen in gesprek.

“Wat doe jij in de klas om die nieuwsgierigheid te triggeren of juist niet? Dan komen er best moeilijke verhalen naar boven. Ik heb een leraar gehad die bijna emotioneel werd, omdat ze zich realiseerde dat

ze de nieuwsgierigheid van haar leerlingen eigenlijk afremt. Want ja, in een klas met dertig kinderen heb je helemaal geen tijd voor al die vragen! Maar zodra je dat weet, kun je óók kijken hoe je het om kunt draaien.”

Data met waarde

Inmiddels heeft de OML een ‘prachtige, unieke dataset’ die sinds kort ook gekoppeld is aan gegevens van het CBS en DUO. “Dat betekent dat we ook na 3 vo kunnen kijken. Welk type leerling gaat er naar het mbo, welk type gaat er naar het hbo? Daardoor kunnen we betere analyses doen van vroege voorspellers, bijvoorbeeld over doorstroom of voortijdige schoolverlaters.” Zo vallen leerlingen die op de basisschool aangeven minder nieuwsgierig te zijn, op de middelbare school vaker uit. Leerlingen die wel nieuwsgierig zijn, komen bij een dubbel advies vaker op het laatstgenoemde schoolniveau terecht.

Het hele kind

Daarmee houdt Trudie meteen een pleidooi om verder te kijken dan de basisvakken, ook bij de overgang van po naar vo. “Taal en rekenen zijn enorm belangrijk, maar ze zijn niet het hele kind. Kijk ook naar andere aspecten, en of je kinderen op basis daarvan kunt helpen.” Met faalangst kunnen leerlingen leren omgaan, doorzettingsvermogen kunnen ze leren – ook als ze dat thuis niet meekrijgen. “Daarmee zeg ik niet dat scholen alles moeten overpakken wat in de thuisomgeving niet gebeurt. Maar dit zijn wel vaardigheden die je op school nodig hebt.”

‘Taal en rekenen zijn enorm belangrijk. Maar ze zijn niet het hele kind.’

Geïnformeerd handelen

De kern van de OML is evidence-informed werken, of geïnformeerd handelen. Elke onderwijsprofessional heeft het recht bestaande kennis en expertise te benutten, vindt Trudie. “Maar veel onderzoek is helemaal niet toegankelijk. Door dat met scholen te bespreken, kunnen we helpen het juiste onderzoek erbij te halen en dat te duiden.” Want geïnformeerd handelen gaat niet altijd goed.

“Laatst vertelde een school hoe ze, op basis van een artikel, startende leraren ondersteunde bij het lesgeven. Wat bleek: de junior docent stond met oortjes voor de klas, achterin zat een senior docent. Die riep codes naar voren: één voor ‘niet goed’, twee voor ‘goed’. Nou, dat bleek toch niet zo effectief. Dat proberen we dus te voorkomen: dat scholen een onderzoek tegenkomen en denken ‘het staat hier, dus moet het wel werken.’”

Trends en mythes

Door de lange looptijd van het onderzoek weet de OML inmiddels wat wél werkt. “We bestaan nu 17 jaar. Dat is een enorme rijkdom, want daardoor kunnen we trends blootleggen van 2014 tot nu. We kunnen zaken duiden: dit was er al voor COVID-19, dat sindsdien. Dit zien we gebeuren als er in groep 2 meer wordt voorgelezen. En als een leerling dít invult, zien we later dát terug.” De bevindingen koppelt de OML terug naar de scholen. “Onderwijsprofessionals zien dat ze met onze informatie écht iets kunnen.”

Door de betrokkenheid van scholen in heel Limburg kan de OML bovendien de vergelijking maken tussen vijf verschillende regio's: Noord-Limburg, Midden-Limburg, Sittard-Geleen, Maastricht & Heuvelland en Parkstad. “Soms zien we dan dat Parkstad en Noord-Limburg er in negatieve zin uitspringen. Maar soms scoren

ze juist het beste, terwijl we het tegendeel verwachtten.” Hoe dat kan is niet altijd duidelijk. “Maar er is wel weer een mythe ontkracht.”

Leren van elkaar

Met workshops en bijeenkomsten stimuleert de OML dat scholen van elkaar leren. “Dan zetten we bijvoorbeeld alle IB'ers in een zaal. Dat is superleuk, ook omdat veel zaken impliciet blijven.” Neem de advisering, een ingewikkeld onderwerp dat erg speelt. “Sommige scholen adviseren heel conservatief. Terwijl we weten dat leerlingen zich gaan gedragen naar het onderwijsniveau waarop ze zitten, en dat vaak niet meer corrigeren. Dan is het interessant om met een school die dat anders aanpakt uit te wisselen hoe je tot zo'n schooladvies komt.”

‘Het zou mooi zijn als iedereen elkaar zou vinden, want we hebben allemaal hetzelfde doel voor ogen: we willen dat kinderen goed onderwijs krijgen. Alle kinderen.’

Waar ze nog van droomt? “Ik zou willen dat scholen meer met elkaar professionaliseren. Ik gun ze dat ze zoveel meer van elkaar en van andere professionals leren, en dat de eigen professionaliteit weer voorop staat.” Of dat nu binnen de eigen school of binnen het bestuur georganiseerd wordt, of in samenwerking met externe partners, zoals hbo- of mbo-instellingen. “Het zou mooi zijn als iedereen elkaar zou vinden, want we hebben allemaal hetzelfde doel voor ogen: we willen dat kinderen goed onderwijs krijgen. Alle kinderen.”

Van 2008

2008 - 2009

Het begin

Basisschoolbesturen in Zuid-Limburg zijn benieuwd naar de resultaten van voor- en vroegschoolse educatie, met speciale aandacht voor de thuissituatie en niet-cognitieve vaardigheden. Onder leiding van onderwijssocioloog Paul Jungbluth starten onderzoekers en betrokkenen in VVE samen twee afzonderlijke projecten: Moelejaan en Balaans.

Moelejaan

Voor de pilot voor- en vroegschoolse educatie wordt aan het einde van het kleuteronderwijs een jaarlijkse enquête uitgevoerd onder ouders en leerkrachten. Met puzzels en spelletjes worden ook de kleuters getoetst. Onderzoeker Elma Napp bezoekt peuterspeelzalen voor observaties.

Balaans

Om de invloed van VVE op het basisonderwijs in beeld te brengen, wordt een jaarlijkse enquête uitgezet onder leerlingen van groep 8, hun ouders en leerkrachten. Ook de toetsresultaten uit het leerlingvolgsysteem worden meegenomen. In de enquêtes is veel aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en de situatie thuis: onderwerpen die in de leerlingvolgsystemen nog niet breed aan bod komen. Scholen en gemeenten ontvangen een feedbackrapport. Het onderzoek wordt gefinancierd door schoolbesturen en gemeenten.

2009 - 2010

Van po naar vo

Terwijl Moelejaan en Balaans in het basisonderwijs aan de slag gaan, zijn schoolbesturen in het voortgezet onderwijs op zoek naar een 'PISA-achtige evaluatie in Limburg'. PISA, een internationaal vergelijkend onderzoek naar de vaardigheden en kennis in natuurwetenschappen, lezen en wiskunde van 15-jarigen, is net weer afgenomen. Maar hoe zit het met onze eigen provincie? En hoe zit het met de thuissituatie van leerlingen en hun niet-cognitieve vaardigheden?

Een en ander leidt tot het project Inventaar: een tweejaarlijkse enquête en PISA-achtige toets onder leerlingen in de 3e klas én een enquête onder hun ouders. Scholen ontvangen een feedbackrapport. Het project wordt op dat moment gefinancierd door schoolbesturen en de provincie Limburg. In voor- en kleuterscholen vinden spin-off-projecten plaats.

2010 - 2014

Landelijke aandacht

Volgtoetsen bestaan nog niet in het vo, terwijl het onderwijsveld naar een landelijke diagnostische toets (DTT) wil. Gedreven door de wens om opbrengstgericht te gaan werken en - dus - meer zicht te krijgen op data, komt er financiering vanuit het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Er komt landelijk aandacht voor wat zich in Limburg aan samenwerking en dataverzameling ontvouwt.

Digitale terugkoppeling bestaat nog niet: scholen en schoolbesturen ontvangen een pdf met resultaten. Per bestuur (en bij Stichting LVO per cluster) worden bijeenkomsten georganiseerd voor het delen van de algemene resultaten. Hier gaan scholen met elkaar in gesprek over hun resultaten en over wat ze van elkaar kunnen leren.

Enquêtes en feedbackrapporten worden voortgezet in drie afzonderlijke projecten. De basisschoolprojecten vinden nog steeds voornamelijk in Zuid-Limburg plaats, met spin-offprojecten in groep 2 en 4 van het basisonderwijs. De eerste cohorten waarvoor longitudinale informatie beschikbaar is tekenen zich af: wetenschappelijk én praktisch een mijlpaal.

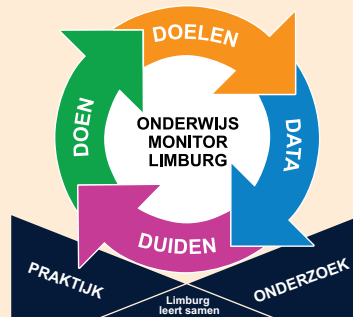
2014 -2023

Onderwijs-Monitor Limburg

De projecten Moelejaan, Balaans en Inventaar komen samen onder één naam: OnderwijsMonitor Limburg. Gezien het belang van monitoring en onderzoek voor scholen én provincie wordt het project onderdeel van het provinciaal KennisAs-project 'Educatieve Agenda Limburg'. Financiering: circa 1/3 Provincie, 1/3 Universiteit Maastricht en 1/3 veldpartners.

De integratie in de OML valt samen met de geleidelijke integratie van besturen van basisscholen in Midden- en Noord-Limburg. Er ontstaat verbreding: meer scholen doen mee. De leergemeenschap 10-14 ontstaat, waar de OML met professionals uit po en (onderbouw) vo in gesprek gaat over wat leerlingen op deze leeftijd nodig hebben, en hoe de overstap van po naar vo kan versoepelen. De leergemeenschap Afstroom in de onderbouw vo heeft een soortgelijke focus.

Intussen voegt de OML workshops en gezamenlijke monitoring aan de dataverzameling toe. Ze signaleert als een van de eersten de covid-gevolgen op niet-cognitief gebied. Het 'repareren' van de covid-uitkomsten wordt een spin-off van het Nationaal Programma Onderwijs. Er is ook minder goed nieuws: door politieke ontwikkelingen wordt de financiering eerder beëindigd dan oorspronkelijk afgesproken.

2024 – heden

Tijd voor vernieuwing

Inmiddels heeft de OML haar meerwaarde voor het Limburgse onderwijs bewezen. Dat blijkt ook uit de bereidheid van schoolbesturen in het basis- en voortgezet onderwijs om, samen met de Universiteit Maastricht, garant te staan voor de financiering. Nieuwe stakeholders zoals NCO zorgen voor cofinanciering, terwijl partners als NRO, gemeenten en het Nationaal Groeifonds bijdragen met projectgerelateerde financiering.

Samen bouwen we verder aan goed onderwijs voor alle leerlingen, geholpen door de juiste data. We kijken voortdurend hoe we de uitkomsten en inzichten uit het onderzoek nog beter toepasbaar kunnen maken. Aandachtspunten zijn er ook: de zichtbaarheid van de OML onder docenten bijvoorbeeld, al zien we dat de OML bij kwaliteitszorgmedewerkers en intern begeleiders al goed op het vizier staat. En het betrokken houden van scholen in alle regio's. Daar zetten we ons de komende jaren graag voor in.

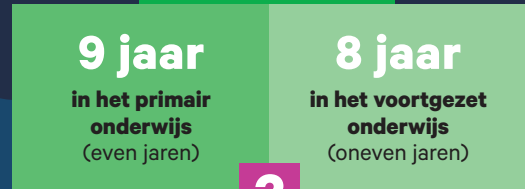

De OML in cijfers

Sinds 2008 doet de OnderwijsMonitor Limburg onderzoek naar de ontwikkeling van leerlingen. Begonnen in de vroeg- en voorschoolse educatie werden de vragenlijsten later ook in het basis- en middelbaar onderwijs afgenomen. Dat gebeurt nu nog steeds: in de even jaren in het VO, in de oneven jaren in het PO.

Factsheets vatten de resultaten uit onderzoek samen en vertalen ze naar de praktijk, aangevuld met aanbevelingen op basis van bestaande literatuur. De grafieken en begeleidende teksten dienen ook als terugkoppeling naar scholen en besturen.

Alle factsheets zijn terug te vinden op:
onderwijsmonitorlimburg.nl

3

verschillende
vragenlijsten

1

voor
leerlingen

1

voor
ouders

1

voor
leerkrachten

12

thema's

75

wetenschappelijke
publicaties
o.b.v. OML data
sinds 2014

43

factsheets gemaakt
sinds 2020

7

Limburgse
regio's

PO

Primair onderwijs

18

schoolbesturen

Sinds 2019 door

18.573

leerlingen uit
groep 8 ingevuld

270

deelnemende scholen
(85% van de scholen
in de regio)

Vragenlijst over
Rijke Schooldag
ingevuld door

3.223

groep 6, 7 en 8-leerlingen

Sinds 2019 door

24.511

ouders van leerlingen
uit groep 2 en 8 ingevuld

VO

Voortgezet onderwijs

6

schoolbesturen

Sinds 2022 door

15.926

ouders van derdejaars
leerlingen ingevuld

40

deelnemende scholen
(100% van de scholen
in de regio)

Sinds 2022 door

23.894

derdejaars leerlingen
ingevuld

In de praktijk

Het geluk van een grotere wereld

In Maastricht, de stad van 'sjiek en sjoen', groeit 4,5%* van alle kinderen op in armoede. Dat betekent dat veel dingen niet vanzelfsprekend zijn. Gezond eten bijvoorbeeld, of een warme winterjas. Naar voetbal of muziekles. Of 'gewoon' ontdekken waar je goed in bent. Daarom zijn Yvonne Stegen en Annemieke van Rooy voorstanders van de Rijke Schooldag. Ze bespreken samen met Trudie Schils waarom het belangrijk is de gevolgen van de Rijke Schooldag concreet te maken.

Als directeur van basisscholen 't Mozaïek en Kindcentrum Oda in Maastricht ziet Annemieke ze iedere dag in haar klassen: kinderen voor wie de kans zich voluit te ontwikkelen kleiner is dan voor anderen. Daar kunnen allerlei redenen voor zijn. Maar vaak is de context waarin kinderen leven een belangrijke factor. Armoede thuis bijvoorbeeld, of opgroeien in een wijk met minder voorzieningen. "Niet in elke wijk zijn sportclubs voorhanden, en kinderen gaan niet zomaar buiten de wijk. Veel dingen krijgen ze van huis uit niet mee."

Brede ontwikkeling

Door het aanbod op school te verrijken met bijvoorbeeld sport, toneel, schaken of koken krijgen kinderen die zaken wél mee. "Als school willen we zeker een goede cognitieve ontwikkeling van leerlingen. Dat uit zich vooral in aandacht voor de basisvaardigheden. Maar daarnaast is het belangrijk dat de brede ontwikkeling gestimuleerd wordt en dat kinderen hun talenten leren zien en ontdekken. Dat geven we vorm in de Rijke Schooldag, waar leerlingen kunnen kiezen uit een breed scala aan activiteiten."

Maar waar de basisvaardigheden goed te meten zijn, is het voordeel van schermen of toneel moeilijker aan te tonen. Voor Yvonne Stegen, projectleider Gelijke Kansen in

Maastricht en eerder directeur van Kindcentrum Manjefiek, is dat 'het mooie aan de OML'. "Die meet de beleving van kinderen. Hoe heb je een activiteit ervaren, wat heb je geleerd en ontdekt? De OML geeft ons de kans de gevolgen van de Rijke Schooldag te objectiveren."

Rust op school

Dat is nodig, want in de discussie over goed onderwijs voert verbetering van de basisvaardigheden vaak de boventoon. Maar, zegt Trudie Schils, projectleider van de OML: "Dat is net alsof we twee gaatjes in een band plakken, en niet aan de rest van de gaatjes werken. Dan blijft die band plat." Voor de cognitieve ontwikkeling zijn namelijk veel factoren van belang. Goede taal- en rekenles natuurlijk. Maar ook lekker in je vel zitten en genoeg zelfvertrouwen hebben.

"We zien dat kinderen veel beter leren als de randvoorwaarden in orde zijn", vindt ook Yvonne. "Als de basis goed is, ontstaat er rust op school. Dan kun je je richten op goed onderwijs." Met de Rijke Schooldag stimuleren ze zaken als nieuwsgierigheid en vindingrijkheid. "Daarmee vergroten we echt hun wereld", zegt Annemieke. "En dat biedt kinderen de mogelijkheid om andere keuzes te maken in hun leven."

Geluk

Want uiteindelijk gaat het niet om die dans- of schaaklessen, of om dat appeltje tijdens de lunch, vindt Yvonne. "Het gaat om het geluk van kinderen. Om hoe trots ze zijn als ze meedoen aan viool of een vechtsport. Ik herinner me een kind dat heel ingewikkeld gedrag liet zien, maar excelleerde in atletiek. Dan zie je een heel ander kind. Daardoor krijg je als leerkracht ook een andere band met zo'n leerling."

Het frustreert dat de Rijke Schooldag vaak vooral als 'leuk' gezien wordt. Yvonne: "We weten uit ander onderzoek dat het goed is voor kinderen om zo lang mogelijk in een stimulerende omgeving te zijn. Bijna alle kinderen maken die extra uren ook." Ook de resultaten van de OML wijzen in die richting. Leerlingen ontdekken nieuwe interesses, ervaren meer zelfvertrouwen en voelen zich sterker verbonden met anderen, een aanwijzing dat het verrijkt aanbod een waardevolle bijdrage levert aan een brede ontwikkeling.

Gezamenlijke doelen

Om tot die resultaten te komen, hebben de zeven Limburgse coalities die in hun stad School en Omgeving organiseren, samen bepaald welke gezamenlijke doelen de OML kan bevragen. "In Maastricht hebben we een lange sessie gevoerd met alle partners. Wat vinden we nou belangrijk voor onze leerlingen?"

Annemieke

Daar hebben we drie thema's aan gekoppeld: gezonde leefstijl, talent- en interesseontwikkeling, en verbinding in en met de wijk", vertelt Yvonne.

Om die doelen binnen de Rijke Schooldag goed aan te kunnen pakken, helpt het als de relatie met ouders goed is. "Wat kinderen spannend vinden, is voor ouders vaak ook niet vanzelfsprekend." Tijdens een theatervoorstelling in de stadsschouwburg van Maastricht hoorde Annemieke ouders tegen elkaar fluisteren: 'Ik ben hier nog nooit geweest!'" Dáár gaat het om, vindt Yvonne. "Aansluiten op het niveau van onze ouders is zo belangrijk om te zorgen dat kinderen én ouders samen hun wereld vergroten."

Betrokken ouders

Nog mooier is het als ouders enthousiast worden omdat hun kinderen dat zijn. Neem het koken op school. "Kinderen proeven hier iets en zeggen thuis dat ze dat lekker vinden", legt Annemieke uit. "Al zijn ouders soms toch beperkt door het budget. Door op school een tienuurtje en een gezonde lunch aan te bieden, nemen we ook zorgen bij ouders weg."

Toch is dat soms een lastig punt, vindt Trudie. "Ouders kunnen zich door wat je op school doet handelingsverlegen voelen." Een manier om dat probleem te omzeilen, is om ouders bij activiteiten te betrekken. Zo vraagt Annemieke ouders als vrijwilligers bij het koken met de kinderen. "Dan heb je meteen een andere insteek, met meer gelijkwaardigheid." En de schoolkok kan laten zien dat gezonde voeding niet duur hoeft te zijn.

Yvonne

Bij de overstap naar het voortgezet onderwijs gaan deze leerlingen vaak naar de dichtstbijzijnde middelbare school. Yvonne: "Veel ouders onderzoeken niet welke scholen er zijn. Maar toen we een schoolverlatersmarkt organiseerden, kwamen daar 480 ouders op af. Ook dat gaat over de context waarin je je beweegt. De organisatoren realiseerden zich pas tijdens de markt dat ze hun taalniveau echt moesten aanpassen." Annemieke: "Ze hebben toch de verwachting dat iedereen vanzelf de juiste vragen stelt."

Verbinden

De brugfunctionarissen spelen op school een belangrijke rol. Voor ouders zijn ze een bekend gezicht bij activiteiten, waardoor het contact laagdrempelig verloopt. "Eigenlijk probeer je te verbinden wat je verbinden kunt", legt Trudie uit. "En initiatieven niet als losse elementen te zien." Ook de samenwerking tussen schoolleider en Rijke Schooldag-coördinator is belangrijk voor een goed verloop van het programma. "Dan ben je terug bij de basis: vertrouwen, verbinding, vakmanschap."

Uiteindelijk gaat het daar altijd om, zegt Yvonne: "Verbinden met elkaar, maar ook vanuit de vraag: hoe kunnen we er een integraal verhaal van maken? In de praktijk gaan we snel over op het doen. Hup, het moet geregeld worden. Maar we hebben van Trudie geleerd: als je doelen aan de voorkant scherper zijn, werk je doelgerichter aan je resultaten." Trudie: "Je moet blijven nadenken: passen deze doelen nog?"

Doelen

Een andere manier van financieren kan helpen om te doen wat nodig is. Bij Kindcentrum Manjefiek, waar Yvonne tot voor kort directeur was, speelt een ander dilemma. "Door al het aanbod kiezen nu ook ouders en leerlingen voor Manjefiek die eerst voor andere scholen kozen. Daardoor krijgen we in de klas een betere mix van de maatschappij. Maar het kan wel betekenen dat we aan het eind van de subsidieperiode buiten de voorwaarden vallen. Terwijl de kinderen die het verrijkte aanbod het hardst nodig hebben, ook gewoon blijven."

Trudie: "Nu zijn initiatieven vaak subsidiegedreven. Maar het moet beginnen met een visie." Hoe die eruit ziet, is voor Yvonne wel duidelijk: "In 2035 voelen alle kinderen in Maastricht zich rijk. Voor mij is dat het geluk van kinderen waarvoor we het doen: als ze een dag hebben met rijke avonturen, zich niet belemmerd voelen door financiën, en kunnen doen wat ze graag willen."

‘In 2035 voelen alle kinderen in Maastricht zich rijk. Voor mij is dat het geluk van kinderen waarvoor we het doen.’

15

Aan de slag

Een goed doel is het halve werk

Scholen werken voortdurend aan verbetering van hun onderwijs. Maar hoe zorg je nou dat het effect en de impact van die verbeteringen zichtbaar zijn? Dat kan door het opstellen van relevante, meetbare én haalbare doelen.

Een goed doel...

- Is op verschillende niveaus vastgesteld, van overheid tot leerling
- Is opgesteld in dialoog tussen betrokkenen binnen én buiten school
- Is uitdagend, haalbaar, concreet, meetbaar, relevant en goed geformuleerd

Hoe bepaal je een goed doel?

- Vraag door: wat wil je zien bij de leerlingen?
- Kijk vanuit verschillende perspectieven
- Combineer kennis uit de onderwijspraktijk met bewijs uit onderzoek
- Stel een theory of change op: onderbouw waarom je, in verschillende stappen, met de gekozen interventie het doel gaat bereiken
- Gebruik data als aanscherping van de doelbepaling

Wat gaat er mis?

- Plannen worden te snel gemaakt (vaak omdat regelingen er om vragen)
- Kennis uit onderzoek wordt onvoldoende gebruikt
- De samenwerking tussen betrokkenen verloopt stroef
- Eigenaarschap bij betrokken uitvoerders ontbreekt
- De voortgang of opbrengsten worden niet (goed) in kaart gebracht
- Bedoelde opbrengsten zijn moeilijk te meten

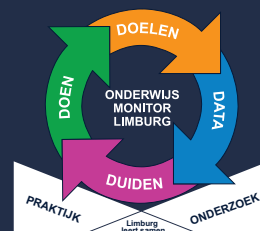
16

Voorbeelden

Samen doelen bepalen voor ontwikkelingsgericht onderwijs

Een theory of change voor de Rijke Schooldag

In de praktijk

Slimme data, verrassende inzichten

Kansen creëren in een uitdagende context: **Tim Vleugels** zet zich er iedere dag voor in. Als directeur van vier middelbare scholen in Heerlen-Noord en Hoensbroek weet hij maar al te goed waar leerlingen en docenten tegenaan lopen. De OnderwijsMonitor Limburg helpt hem om uitdagingen goed in beeld te brengen en de juiste oplossingen te vinden. “De koppeling van onderzoek en onderwijspraktijk is niet altijd makkelijk, maar wel noodzakelijk.”

Tim Vleugels is directeur van het Emmacollege in Heerlen en het Broeklandcollege in Hoensbroek, inclusief de EOA/ISK in Heerlen. Als rector bij stichting LVO is hij ook directielid van het Techniekcollege Parkstad Limburg, een samenwerkingsverband tussen onderwijsstichtingen LVO en SVO | PL.

Tussen Heerlerheide en Hoensbroek, in een wijk met een van oudsher ruige reputatie, ligt het Emmacollege. Dankzij de ligging heeft ook de school een naam. Die is enerzijds scherp, omdat incidenten in de wijk regelmatig het beeld bepalen. Anderzijds is hij steeds vaker positief: ouders en leerlingen kiezen bewust voor deze school vanwege de bewezen kwaliteit en inspanningen. En dat geldt ook voor de andere scholen waarvan Tim directeur is.

Binnenboord

Het Emmacollege bedient een breed palet aan leerlingen, met een veelal praktische leerroute. Dankzij forse investeringen zijn de klassen kleiner gemaakt en is er een maatwerkvoorziening ingericht om leerlingen zo lang mogelijk in huis te houden. “Zo’n 10% van onze leerlingen had zonder die investeringen niet op school gezeten. Nu lukt het om ze binnen te houden.”

Dat vraagt om meer dan lesgeven alleen. Het team weet goed met zwaardere problematiek om te gaan. “Je werkt niet op Emmacollege of Broeklandcollege omdat je toevallig werk zocht”, zegt Tim. “Hier werk je als je bereid bent om dat beetje extra aan het gedrag van jongeren mee te pakken, en dat waardevol vindt.”

Positieve taal

Die betrokkenheid is hard nodig. “Collega’s worden soms vreselijk ondermijnd door processen waar we geen invloed op hebben. Zoals wachtlijsten in de jeugdzorg, gemeenten die minder geld te besteden hebben of gebrek aan ondersteuning van buitenaf.” Soms is dat frustrerend,

erkent Tim. “Collega’s lopen soms tegen muren aan, terwijl ze staan te popelen om kinderen rijker te maken, in de breedste zin van het woord.”

Daarom zijn positieve taal, hoge verwachtingen en geweldloos verzet drie speerpunten in de komende jaren. Met het (L)earn-programma* investeren de scholen vier jaar lang in scholing en begeleiding van het team, zodat iedereen scherp en hoopvol blijft in denken en handelen. “Als je negativiteit bij jezelf toestaat, worden je kansrijke gedachten al snel vertroebeld met allerlei zorgen. Terwijl je positiviteit steeds opnieuw moet aanboren om kansen te blijven zien.”

Het kind op één

De visie van de scholen is helder: het kind staat altijd op de eerste plaats. Dat klinkt vanzelfsprekend, maar in de praktijk is het dat niet. “Veel scholen zeggen dat leerlingen centraal staan, maar vaak weegt het belang van medewerkers zwaarder. Bij ons draaien we dat om. We plannen bijvoorbeeld het rooster eerst voor de leerlingen, daarna pas voor de docenten.” Ook ten aanzien van medewerkers geldt dat hun behoeften centraal staan, tenzij ze in conflict zijn met het belang van leerlingen of onderwijs.

In de dagelijkse praktijk vertaalt deze visie zich in structurele aandacht voor elke leerling. Iedere twee weken worden alle leerlingen in het zogeheten TLM-overleg (teamleider, leerlingbegeleider, mentor) besproken. Niet alleen hun resultaten, maar ook hun welzijn en ondersteuningsbehoeften. “Het motto van Emmacollege is: ‘Wij zien jou op Emma’. En dat is letterlijk zo: elke leerling komt structureel in beeld.”

Ook werkt de school met Positive Behaviour Support (PBS), waarbij leerlingen tokens verdienen voor positief gedrag en die inruilen voor gezamenlijke beloningen. Zo zijn TLM en PBS twee voorbeelden die de scholen bewust hebben geïmplementeerd om leerlingen in hun volle hoedanigheid te zien én om voortdurend kansen te creëren, ook voor kinderen die binnenkomen met een relatief laag kansenperspectief.

Achtergrond

De OnderwijsMonitor Limburg helpt om de achtergronden en brede context van leerlingen in beeld te brengen. De gegevens komen onder meer uit verplichte enquêtes voor leerlingen, waarin bijvoorbeeld vragen worden gesteld over hoe ze de sociale relatie met leraren en medeleerlingen ervaren. Ook is er een leerlingenraad. Tim: “Leerlingen zijn momenteel moeilijk voor de leerlingenraad te motiveren. Dat is een van onze vragen aan de OML: hoe verleid ik leerlingen om mee te doen? En hoe zit het met hun motivatie?”

Een van de inzichten die de scholen verraste, was dat de motivatie van leerlingen in de regio hoger ligt dan vaak gedacht. “Ik riep altijd dat kinderen hier weinig motivatie hadden. Maar zelf gaven ze aan: ik wil heel veel, maar ik zit blijkbaar in een omgeving die me dat niet kan bieden. Dankzij de OML weet ik dat onze leerlingen meer motivatie hebben dan in de rest van Nederland. We moeten ze vooral harder verleiden.” Tim kijkt uit naar meer inzichten. “Ik heb enorm veel behoefte aan data in de breedste zin van het woord.”

Hoe denken leerlingen over aspecten als geluk of welbevinden? Waar willen ze zelf mee aan de slag? “De belangrijkste vraag die je als mentor aan je leerlingen kunt stellen, is ‘wat vinden jullie nou?’ Natuurlijk komen daar de gekste dingen uit. Dan willen ze brommers gaan opvoeren in het technieklokaal. Maar er komen ook mooie zaken naar voren, zoals dat ze met elkaar willen praten over hun persoonlijke ontwikkeling. Staar je dus niet blind op je eigen aannames.”

‘Als je negativiteit bij jezelf toestaat, worden je kansrijke gedachten al snel vertroebeld met allerlei zorgen. Terwijl je positiviteit steeds opnieuw moet aanboren om kansen te blijven zien.’

Check your facts

De ambitie is om de OML-data beter te integreren in een nieuw datadashboard. “We hebben tientallen databronnen, van evaluatiegesprekken en door de overheid gestuurde enquêtes tot cafésessies waarin we met elkaar op zoek gaan naar zaken die we nog niet wisten. Maar alles staat los van elkaar. We willen naar één overzicht dat niet alleen voor de directie bruikbaar is, maar ook voor mentoren en zorgteams. Zo kunnen we onderbuikgevoelens staven met feiten en gericht handelen.”

Daarbij is het belangrijk om data altijd in context te zien, vindt Tim. “Het gaat ons bijvoorbeeld niet om ons slagingspercentage als cijfer, maar om de verhalen daarachter. Welke inspanningen hebben we verricht om deze kinderen er doorheen te slepen en ze op weg te helpen? Dat is veel meer waard dan een diagnose van de inspectie waaruit blijkt dat we de landelijke norm niet gehaald hebben.” Want instroomleerlingen die zijn scholen niet willen en kunnen weigeren, halen het gemiddelde al snel omlaag. “Data alleen vertellen nooit het hele verhaal.”

Onderwijs én onderzoek

De grootste uitdaging is het verbinden van praktijkervaring en onderzoeksdata. “Onderzoekers hebben de cijfers en de theorie. De mensen die voor de klas staan, kunnen misschien niet goed uitleggen waarom iets is zoals het is. Maar hun ervaring met de doelgroep en met de problematiek is in de praktijk meer waard dan alle theorie bij elkaar.” Daarom is het zaak dat onderzoek en onderwijspraktijk elkaar versterken. “Dat is niet altijd makkelijk, maar wel noodzakelijk. En bovendien vreselijk interessant.”

* (L)earn: goed gedrag loont

Het (L)earn-programma is een combinatie van leren en verdienen. Op basis van Positive Behavior Support (PBS) weet het concept leerlingen al jaren te stimuleren. Voor goed gedrag krijgen leerlingen tokens, die ze kunnen inwisselen voor zelfgekozen mentoractiviteiten. Denk aan samen met de klas een film kijken, koken of een extra sportactiviteit. Houdt een leerling zich niet aan de afspraken? Dan wordt deze daar volgens een vaste reactieprocedure op aangesproken. Wordt het gedrag niet bijgesteld, dan volgt een consequentie.

Voor docenten werkt het (L)earn-programma als een vorm van scholing en ontwikkeling. Er zijn vaak weinig middelen in huis om mensen extra te belonen, hoezeer ze dat ook verdienen. “Anderzijds houden we onszelf aardig bezig met de dagelijkse beslommeringen en gebruiken we dat soms als excuus om onszelf niet te ontwikkelen”, zegt Tim. “Onze leerlingen verdienen een gezonde en ontwikkelde docent voor de klas. Door de komende jaren veel te investeren in scholing is (L)earn een programma van, met en door het hele onderwijs. Voor kinderen én professionals.”

Het geheime ingrediënt in motivatie en leerprestaties

Meer over de veranderingen in sociale relaties met leraren en klasgenoten lees je in de factsheet op onderwijsmonitorlimburg.nl

Sociale relaties zijn ontzettend belangrijk voor de motivatie en houding van leerlingen. Een goede relatie met leraren draagt bij aan een hogere motivatie en betere leerprestaties, en beschermt tegen een negatieve leerhouding, verlies aan schoolvertrouwen en schooluitval. Daarom meet de OnderwijsMonitor Limburg bij derdejaars in het voortgezet onderwijs hoe hun relatie met leraren is.

De sociale relatie met leraren verslechtert al jaren, met name bij meisjes. Die trend werd vóór de Covid-19 pandemie al ingezet. Met uitzondering van twee oplevingen tijdens en vlak na de pandemie, zet die trend nog steeds door. En dat terwijl de leraar als rolmodel en sociale steun een cruciale rol vervult in de persoonlijke en leerontwikkeling van leerlingen. Inzicht in de sociale relatie tussen leerlingen en leraren kan daarom bijdragen aan antwoord op de vraag waarom leerlingen wel of niet goed presteren, of waarom ze wel of juist niet gemotiveerd zijn.

GOEDE sociale relaties met leraren

vergroten de kans op

positieve
schoolhouding

hogere
motivatie

groter school-
vertrouwen

onder
de minst
presterende
leerlingen

betere leerprestaties

onder alle
leerlingen

en daarmee ook aan

de ontwikkeling van leerlingen

Slechte sociale relaties met leraren

schaden het mentale
welzijn van leerlingen

verhogen het risico
op schooluitval

Aanbevelingen*

- | Zorg voor een persoonlijke band met alle leerlingen
- | Creëer kansen voor positieve gedragingen en interacties
- | Ondersteun autonomie en biedt structuur
- | Reflecteer regelmatig op je relaties met individuele leerlingen
- | Voorkom conflicten met leerlingen
- | Zorg voor herstel van de relatie

* Uit de leidraad 'Leraar-leerlingrelaties in het voortgezet onderwijs' van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek

‘Data kan niet zonder duiding’

“Als school heb je vaak meer data dan je denkt. Gegevens uit leerlingvolgsystemen, tevredenheidsenquêtes, vragenlijsten over allerlei onderwerpen... ze kúnnen helpen om visie en beleid vorm te geven. Maar om slim van data gebruik te maken, moet je wél weten wat er is. En de juiste dataset aan je onderzoeksvraag koppelen, of verbanden leggen tussen verschillende sets.

De OML kan helpen om de juiste onderzoeksvraag op te stellen en passende data en literatuur te zoeken. De populatie die je wilt onderzoeken, de geografische reikwijdte: het zijn voorbeelden van factoren die bepalen welke dataset het beste past. Soms blijkt bijstelling van de onderzoeksvraag nodig, soms moet er aanvullend onderzoek komen. Dat doen we niet zomaar, want scholen hebben het al druk genoeg. Daarom stemmen we ook als onderzoekers zo veel mogelijk met elkaar af.

Is het toch nodig om kwantitatieve data te verzamelen, dan zitten daar voor- en nadelen aan. Het grootste voordeel? Je kunt veel meer mensen in één keer bevragen – meer dan bij kwalitatief onderzoek, waarbij iedere onderzochte leerling, ouder en leerkracht wordt geïnterviewd. Het nadeel is dat je niet de diepte in kunt. Je kunt niet vragen naar achterliggende oorzaken, of tijdens het onderzoek verdiepende vragen toevoegen.

Lynn van Vugt

Daarom kan data niet zonder duiding. En daarom organiseert de OML workshops om samen met scholen en schoolbesturen de resultaten te bekijken. We discussiëren over de mechanismen achter de cijfers. Wij weten niet precies wat er binnen de schoolmuren gebeurt – daar hebben we de scholen voor nodig. Zo helpen we elkaar om alles uit de data te halen wat erin zit.”

Lynn van Vugt is projectleider PO bij de OML. Voor haar PhD deed ze internationaal vergelijkend onderzoek naar NEETs, jongeren die niet werken, niet naar school gaan en geen training volgen. In haar werk bij de OML ligt de focus op het verzamelen en analyseren van kwantitatieve data.

Data, inzicht, actie, systeem

Voortijdig schoolverlaten komt het meest voor in het mbo. Maar voor Wim Horsch, senior bestuursadviseur bij Stichting Voortgezet Onderwijs Parkstad Limburg, is dat niet de enige plek om het probleem aan te pakken. Samen met de OnderwijsMonitor Limburg zet hij data om in inzichten en doelgerichte actie, zodat zo veel mogelijk jongeren mét een diploma en een bewuster perspectief hun school verlaten. “Geef deze regio de ruimte om buiten de lijntjes te kleuren.”

De cijfers schudt hij zo uit zijn mouw. Ieder jaar telt Nederland zo'n 29.000 voortijdig schoolverlaters (vsv'ers). 86% van de uitval vindt plaats in het mbo, 14% in het voortgezet onderwijs. De meeste maatregelen om uitval terug te dringen worden in het mbo genomen. Maar veel van die maatregelen zijn 'symptoombestrijding', aldus Wim. Als hij in 2016 wordt benaderd om het programmamanagement voorkoming voortijdig schoolverlaten in Zuid-Limburg op zich te pakken, besluit hij eerst dieper in het probleem te duiken.

“Waarom zou je wachten tot iets een probleem is? Als we vsv kunnen voorkomen, bespaart dat een heleboel ellende én een heleboel maatschappelijke kosten.” Daarom vraagt hij de OnderwijsMonitor Limburg (OML) namens Stichting Voortgezet Onderwijs Parkstad Limburg (SVOPL) om onderzoek te doen naar de kwalitatieve aspecten van vsv.

Non-cognitieve kenmerken

De OML besluit de uitvalcijfers van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) te combineren met de OML-data, die op dat moment al meer dan 10 jaar worden verzameld. “Dat is echt uniek. We hebben van een groot aantal cohorten een immense set aan data. En je weet: hoe omvangrijker de dataset, hoe valider het onderzoek en de resultaten die daaruit voortkomen. De OML is een schat aan informatie voor het onderwijs in Limburg.”

In 2018 levert de OML haar analyse op. Daaruit blijkt dat non-cognitieve factoren als nieuwsgierigheid, vindingrijkheid en doorzettingsvermogen veel betere voorspellers van vsv zijn dan bijvoorbeeld de cijfers voor taal en rekenen. “Uit het rapport komt naar voren dat leerlingen helemaal niet uitvallen op punten. Maar als een leerkracht van groep 7 of 8 tegen een leerling zegt: ‘Je kunt het, maar je moet beter je best doen’, dan moet je zo'n leerling op het VO in de gaten houden.”

Comfortzone

Behalve data levert het onderzoek door de OML nog iets op: een opdracht om met de uitkomsten aan de slag te gaan. “Als school of schoolbestuur wordt je uit je comfortzone gehaald. Het kan gebeuren dat je data terugkrijgt die je niet goed uitkomen. Dan moet je aan de bak met je interne processen of je interne structuur. Uiteindelijk maakt het je als ontwikkelende organisatie sterker.”

Op basis van de rapportage van de OML gaat SVOPL samen met de convenantpartners vsv in 2019 aan de slag met het versterken van de relatie die leerlingen met school hebben én van hun perspectief. Samen met Marinka Kuijpers en Nard Kronenberg, een van de grondleggers van het loopbaanleren, worden loopbaangroepen ingericht voor een duidelijker perspectief op de

toekomst en een betere verbinding van leerlingen met zichzelf en met school.

Daarnaast worden mentoren en docenten getraind in het herkennen van de indicatoren voor vsv. “Zodat in de zorgstructuur, de zogenaamde Professionele Momenten (PM)-structuur met vijf stappen, eerder gesignaleerd wordt dat zo'n leerling kenmerken van een potentiële uitvaller vertoont. Dan kan het zorgteam dat oppakken en met ouders en leerling aan de slag gaan.”

‘Waarom zou je wachten tot iets een probleem is? Als we vsv kunnen voorkomen, bespaart dat een heleboel ellende én een heleboel maatschappelijke kosten.’

Taalachterstand

Binnen twee jaar na het OML-onderzoek laten de vsv-cijfers een dalende lijn zien. Maar de afgelopen jaren is de problematiek, met een duidelijke breuklijn tijdens de COVID-periode, weer toegenomen. Niet doordat het op school mis gaat, maar door omgevingsfactoren en nieuwe onderwijsontwikkelingen. “In Parkstad zien we leerlingen met een taalachterstand van 1,5 tot 2 jaar het basisonderwijs of de vve binnenkomen. Ze lezen minder dan kinderen in Maastricht of Sittard-Geleen, krijgen minder met complexe cognitieve uitdagingen te maken en zijn minder beschouwelijk.”

Juffen en meesters doen hun stinkende best. “Tegen de tijd dat leerlingen het po verlaten, zijn ze relatief goed in grammatica en idioom. We zijn ijzersterk in wat we kunnen beïnvloeden. Maar die woordenschat krijgen we nooit meer rechtgetrokken, want al die kinderen moeten mee op dezelfde lopende band.” Daardoor wordt de achterstand nog groter, raken ze meer gefrustreerd en minder gemotiveerd. Ook bij vakken als wiskunde, aardrijkskunde en economie, waar begrip lezen óók belangrijk is.

Onderwijsontwikkelingen

Daarnaast spelen ontwikkelingen rondom passend onderwijs en kansrijk adviseren een rol. “Ik juich kansrijk adviseren volledig toe. Maar het ongewenste neveneffect is dat ouders bij een gemengd vmbo kader / vmbo t-advies zeggen: ‘Dan kan het wel vmbo t worden.’ Waardoor hun kinderen soms niet naar de praktische school gaan waar ze beter op hun plek zouden zitten, maar naar een school vol theorievakken.”

Diezelfde leerlingen lopen, aldus Wim, in leerjaar 2 of 3 relatief vaak tegen de lamp. “Ze komen in de pubertijd terecht en doen hun best niet meer. Dan kloppen de scores niet en moeten ze afstromen. Ze hebben nog geen succeservaring gehad en zijn gedemotiveerd, waardoor ze een verhoogde kans hebben om uit te vallen.”

Daarnaast heeft het vmbo sinds de veranderingen in het passend onderwijs nóg een groep erbij gekregen: leerlingen die eerder in het vso terecht konden. “Er zijn leerlingen met vso-kenmerken die vanuit passend onderwijs niet meer het vso in mogen. Maar diezelfde leerlingen proberen we in het vmbo, met half zoveel geld en dubbel zo grote groepen, toch naar een diploma toe te brengen.”

Van inzicht naar beleid

Om de inzichten vanuit de OML te vertalen naar beleid op school, zijn mensen nodig die de data begrijpen én weten om te zetten in beleid. Zo kunnen scholen en besturen hun onderwijs effectiever vorm geven. Maar, zegt Wim: daar is wel geld voor nodig, en politieke wil. “We kunnen een heleboel, we weten een heleboel, we willen ook een heleboel. Maar het moet wel mogelijk gemaakt worden.”

Zo legt Parkstad ieder jaar vanuit het reguliere budget een miljoen euro bij aan passend onderwijs. Dat komt deels door de samenstelling van de bevolking, deels doordat de grootstedelijke problematiek hier verdeeld is over zeven kleinere gemeenten, die de bij de problematiek passende middelen slechts deels krijgen. Daardoor sluiten de budgetten voor zorgarrangementen niet aan op de vraag en noodzaak en is ondersteunen bij een goede invulling van passende onderwijs een opgave voor gemeenten.

‘Geef deze regio de ruimte om buiten de lijntjes te kleuren, en kijk hoe dat bevalt.’

Buiten de lijntjes

Wat hij liefst zou willen? “Geef deze regio de ruimte om buiten de lijntjes te kleuren, en kijk hoe dat bevalt.” Hij zou het de leerlingen zo gunnen: een schoolloopbaan die is aangepast aan hun eigen tempo en talenten. “Lang niet iedereen in Nederland haalt een startkwalificatie. En als je leerlingen demotiveert, halen ze die nooit – dat kunnen we met data aantonen. Accepteer dat sommige leerlingen een ander traject nodig hebben. Misschien raken ze dan wel zo gemotiveerd, dat ze daarna toch die startkwalificatie halen.”

Want één ding is volgens Wim zeker: Parkstad is het voorland van meer gebieden in Nederland. “Een aantal basisvaardigheden blijft afnemen. En de concentratie van armoede die we in Parkstad zien, komt ook op andere plekken langzaam op. Kinderen krijgen vanuit hun omgeving minder mee en hebben minder perspectief. We zien het gewoon gebeuren.” Niet in de grote steden – die hebben de middelen om dit aan te pakken. Maar wel in de periferie van het land.

Die regio’s raadt hij een OML van harte aan. “Wacht daar niet te lang mee. We krijgen allemaal te maken met bekostigingssystemen die niet meer kloppen. Als je dat via data kunt aantonen, en je kunt laten zien dat het ook anders kan, sta je sterker.” Daarbij werkt de OML ook vraaggericht. “Dat maakt het voor mij als onderwijspartij aantrekkelijk om met ze in gesprek te gaan. Bovendien: hoe meer data wij leveren, hoe krachtiger de OML wordt. Wat we er zelf in steken, krijgen we ook terug.”

Nieuwsgierige leerlingen komen het verst

Goed kunnen leren vraagt om meer dan kennis alleen. Nieuwsgierig zijn naar de wereld om je heen, nieuwe dingen willen leren, oplossingen kunnen verzinnen voor problemen die je tegenkomt: het blijken onmisbare eigenschappen om je in onze snel veranderende samenleving goed te kunnen ontwikkelen. Gelukkig hebben de onderwijspraktijk én de wetenschappelijke literatuur steeds meer aandacht voor deze niet-cognitieve vaardigheden.

Onderzoek laat zien dat nieuwsgierigheid en vindingrijkheid niet louter aangeboren zijn, maar actief gestimuleerd kunnen worden het onderwijs slim in te richten. Twee aanbevelingen voor de praktijk:

1

Question Formulation Technique (QFT)

QFT is een manier van werken in de klas. Leerlingen leren actief hoe ze zelf vragen kunnen stellen over de lesstof. Ze worden aangemoedigd om eigen vragen te bedenken, die verder uit te werken en op zoek te gaan naar antwoorden. Zo verandert de les van een passieve ervaring naar een actief ontdekkingsproces.

In een onderzoek naar QFT werden leerlingen die met deze methode werkten gaandeweg nieuwsgieriger dan hun leeftijdsgenoten die deze aanpak niet gebruikten. Daarbij maakte de manier waarop leraren de QFT inzetten veel verschil. Hoe consequenter en zorgvuldiger de methode toegepast werd, hoe sterker de nieuwsgierigheid van leerlingen groeide.

2

Ondernemend onderwijs in STEM-vakken

Een ander onderzoek richt zich op drie activiteiten rond scheikunde: CakeMatic (via Excel-formules de ingrediëntenverhoudingen voor pannenkoeken ontdekken), een milieuvriendelijk schoonmaakmiddel maken en hologrammen ontwerpen met gebruikte materialen. Leerlingen werken samen, plannen, verzamelen en analyseren data, nemen beslissingen en maken prototypes die in een grote tentoonstelling worden gepresenteerd.

Leerlingen die deelnamen aan dit programma werden vindingrijker én zelfverzekerder in het omgaan met lastige situaties. Ze leerden beter schakelen als iets niet werkte en gebruikten beschikbare middelen op een creatieve manier. Kortom: ze ontwikkelden vaardigheden die in én buiten de klas van pas komen.

De OML verzamelt sinds 2018 informatie over vindingrijkheid en nieuwsgierigheid bij leerlingen in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs. In al die jaren blijkt er een significante stijging in vindingrijkheid, in alle schooltypen. Meisjes en jongens scoren sinds 2022 gelijk, vwo'ers hoger dan anderew schooltypen, en leerlingen met wo-opgeleide ouders hoger dan leerlingen met maximaal mbo-opgeleide ouders. Dat geldt ook voor nieuwsgierigheid, waar de score – na een eerdere stijging in 2022 – in 2024 stabiel blijft.

Aan de slag

Met data de scholen in

Hoeveel vertrouwen heb je in andere mensen, de overheid, politie en school? Die vraag stelde de OML aan derdejaarsleerlingen in het voortgezet onderwijs. Het gemiddelde vertrouwen is weergegeven in deze diamantfiguur, die laat zien hoe de OML de onderzoeksresultaten presenteert. Op deze manier bespreken we de trends samen met de scholen – en dragen we meteen bij aan hun datageletterdheid.

Zodra de onderzoeksresultaten binnen zijn, worden die met de scholen gedeeld. Vaak gebeurt dat op bestuursniveau, met alle scholen bij elkaar. Een algemene presentatie laat zien hoe het met de leerlingen gaat. Hun eigen cijfers hebben de scholen in hun dashboard voor zich. Zo kunnen ze zelf verbanden leggen tussen de thema's waarop plenair wordt ingezoomd, zoals leesmotivatie, en hun eigen resultaten.

26

Het streepje boven en onder het diamantje laat zien hoeveel de antwoorden van leerlingaen onderlina verschillen.

Bij grote groepen zijn deze streepjes korter, omdat het gemiddelde dan nauwkeuriger is. In dit figuur zijn de streepjes kort: een grote groep leerlingen heeft de vragen beantwoord, waardoor we van een betrouwbaarder gemiddelde kunnen spreken.

In 2020 staan de diamantjes voor jongens en meisjes nagenoeg naast elkaar. De streepjes overlappen elkaar op de verticale as, wat betekent dat de vertrouwensniveaus van jongens en meisjes sterk overeenkomen.

In 2022 staan de diamantjes een stuk lager. De streepjes op de verticale as overlappen niet met de streepjes van de diamantjes in 2020.

De gemiddelden liggen in 2022 aantoonbaar lager dan in 2020. Dit verschil is zo groot dat het niet door toeval kan worden verklaard.

Het verschil tussen jongens en meisjes is groter dan in 2020, maar er is nog steeds overlap tussen de streepjes.

In 2024 is het vertrouwen van derdejaarsleerlingen nog verder afgenomen.

Het verschil tussen jongens en meisjes is kleiner dan in 2022.

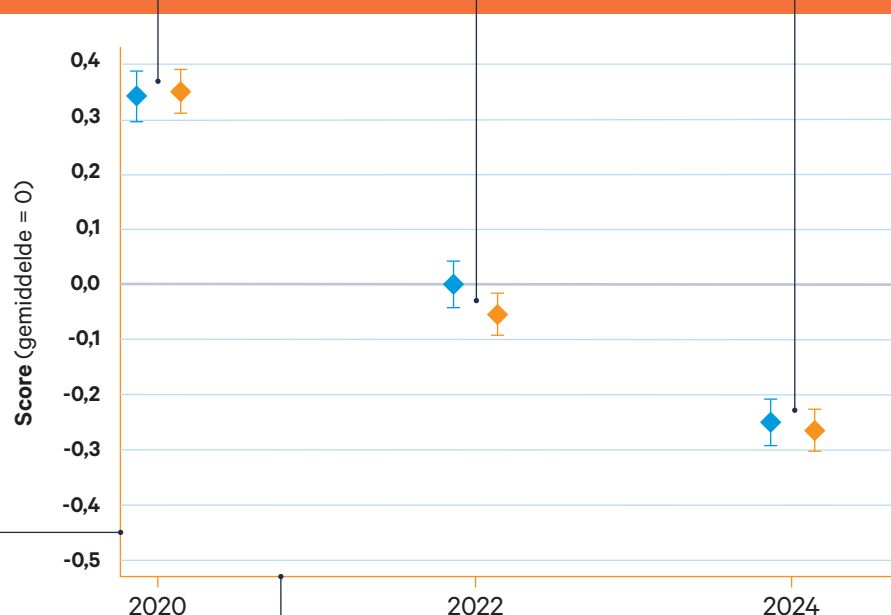
Vertrouwen, naar jaar en geslacht

◆ Jongens ◆ Meisjes

Er is een gemiddelde voor jongens en een voor meisjes. Dat gemiddelde is gelijkgesteld aan nul over alle jaren en alle groepen. Zo worden verschillen over de tijd of tussen groepen goed zichtbaar.

De verticale y-as laat de afwijking zien ten opzichte van het gemiddelde (0).

De horizontale x-as toont de jaren waarin de vragenlijst bij de leerlingaen is afgenomen.

Samengevat laat het figuur zien dat het vertrouwen van derdejaarsleerlingen sinds 2020 duidelijk is afgenomen, en dat jongens en meisjes daarin nauwelijks van elkaar verschillen.

Column

‘Er ontstaat meteen een vertaalslag naar de praktijk’

Èvi Kikken

“En dan. De doelen zijn geformuleerd, het onderzoek is uitgevoerd. Er ligt een berg data waar je ú tegen zegt. Maar hoe vertaal je die naar de praktijk? Om scholen te helpen met de duiding van hun data, organiseren we vanuit de OML workshops. Vaak per bestuur, soms per school of per regio. We bekijken en interpreteren de resultaten uit het onderzoek, gaan met elkaar in gesprek en zoeken samen met scholen naar duiding.

Een workshop van de OML begint met het lezen van de diamantfiguren waarin de resultaten van het onderzoek zijn weergegeven. Dat doen we samen. Vaak met bestuurders en directeurs van verschillende scholen, regelmatig ook met IB'ers, kwaliteitsmedewerkers, leraren of andere professionals. We bespreken de gemiddelden van thema's die vooraf bepaald zijn, samen met het bestuur of de school. Sociale relaties bijvoorbeeld, of vindbaarheid. Vervolgens vergelijken we die gemiddelden met de gemiddelden van andere scholen in de regio, het bestuur of Limburg.

Daarna gaan deelnemers aan de slag met de resultaten van hun eigen school of bestuur. Er is volop ruimte om vragen te stellen, ervaringen te delen en van elkaar te leren. Juist die interactie maakt elke workshop anders én waardevol. Bovendien kennen de mensen in de zaal het onderwijs als geen ander. Daardoor ontstaat er meteen een vertaalslag naar de praktijk. Begeleiders vanuit de OML denken mee, geven gerichte feedback en spelen in op wat er in de groep leeft.

We sluiten de workshop af met een gezamenlijke terugblik: wat neem je mee, wat blijft hangen? Zo gaat iedereen naar huis met nieuwe inzichten en inspiratie.”

“Echt levend werd het toen een van de scholen toelichtte hoe hun inspanningen terug te zien waren in de OML. De focus van de school op technisch lezen én leesplezier werd zichtbaar in de grafieken. Goed om op deze manier onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk bij elkaar te brengen.”

Marika de Bruijn _ senior onderwijsadviseur bij MosaLira

Èvi Kikken is kennis- en netwerkcoördinator bij de OML. In haar rol is zij verantwoordelijk voor het onderhouden van contacten binnen het netwerk van de OML en het ondersteunen van onderzoek. Ze heeft ervaring in de praktijk, waardoor ze de brug slaat tussen onderzoek en uitvoering.

In de praktijk

Kansen creëren in Heerlen-Noord

Op de middelbare school komt er 'ontiegelijk veel' op leerlingen af, ziet sectordirecteur Dorothee Viguurs. Zeker in een wijk als Heerlen-Noord, die alle lijstjes aanvoert die je als wijk liever niet wil aanvoeren. Armoede, werkloosheid, laaggeletterdheid: het komt allemaal de school binnen. Maar met een sterk team en een rijke schooldag creëert 'haar' Herlecollege kansen voor iedere leerling. "Elk advies is kansrijk!"

Dorothee Viguurs

is sectordirecteur van het Herlecollege, kortweg 'Herle', een scholengemeenschap voor vmbo in Heerlen. De school biedt onderwijs op vmbo-basis, -kader, gemengd en TL-niveau. De coördinatie van de Rijke Schooldag verloopt via Jan Hein Kruijssen en Lars Reijnders. Jeffrey Sprenger is een bevlogen jongerenwerker die school en jongerenwerk verbindt.

‘Kinderen komen soms met honger naar school of wonen met tien mensen in een veel te klein huis. Veel leerlingen zijn kwetsbaar voor jeugdige ondermijning.’

Sociale armoede

Er komt, ziet Dorothée, ‘ontiegelijk veel’ op deze leerlingen af. In de wijk stapelen de problemen zich op. ‘We staan overal bovenaan, in alle lijstjes. Of het nou armoede is, werkloosheid, ondersteuningsbehoefte, gebrek aan gezondheid of laaggeletterdheid.’ Veel problemen worden sinds de mijnsluiting van generatie op generatie doorgegeven. Door de relatief goedkope woningen in Heerlen-Noord komen er bovendien steeds meer gezinnen uit de Randstad wonen – vaak met stevige problematiek die de sociale armoede in de wijk verder vergroot.

“Kinderen komen soms met honger naar school of wonen met tien mensen in een veel te klein huis. Veel leerlingen zijn kwetsbaar voor jeugdige ondermijning. De ouderbetrokkenheid is bij sommige ouders laag – we hebben leerlingen van wie de ouders niet naar de diploma-uitreiking komen. Ouders vechten tegen de maatschappij. Je kunt je afvragen of een jongere in zo’n chaotische leefwereld in staat is iedere dag alles op orde te hebben. Maar we kunnen ook niet zomaar accepteren dat ze dat níet hebben. Die balans vinden is moeilijk.”

Botsende waarden

Daarnaast zijn er grote cultuurverschillen. Deels door het mijnverleden, dat talloze gastarbeiders uit landen als Polen, Italië, Turkije en Marokko aantrok, deels door de groep NT2- en ISK-leerlingen. Die mengelmoes aan culturen zorgt voor extra uitdagingen. “Meisjes met een hoofddoek lopen naast meisjes met een naveltruitje dat je nauwelijks nog een truitje kunt noemen. Ze krijgen vanuit thuis waarden mee die botsen met de waarden van andere leerlingen.”

Als er problemen zijn, worden die door sociale media enorm uitvergroot. “Is het kermis in Heerlen? Dan hebben wij problemen op school. Is het buiten mooi weer en leven jongeren op straat? Dan hebben wij hier gedoe.” Daarom komt er een mediaplan en behandelt het team thema’s vanuit verschillende perspectieven. “Docenten moeten in staat zijn met deze complexiteiten om te gaan. Zij begeleiden leerlingen in het leren en in hun gedrag, en loodsen ze naar de toekomst.”

Leren, leven, kiezen

‘Leren, leven, kiezen’ noemt Herle dat. Een veilig leer- en leefklimaat, een gezonde school, leren kiezen wat bij je past. “We moeten er vanaf dat ze anderen de schuld geven.” Maar collega’s zijn opgeleid als Engels- of wiskundedocent. “Als het dan niet lukt om deze leerlingen te begeleiden, kan dat teleurstellend zijn. Als een leerling wordt meegenomen naar het buitenland en daar vindt een besnijdenis plaats... dat dóét iets met collega’s.”

Toch overheersen op school de hoop, ambitie en vooral: trots op wat wél lukt. Want Herle maakt serieus werk van de Rijke Schooldag. Van voetballen tot schaken, van muzikles tot koken en debatteren: er is een breed aanbod aan activiteiten, zodat leerlingen echt de kans krijgen hun talenten en interesses te ontdekken. “De meeste leerlingen in vmbo-basis en -kader hebben een laag zelfbeeld. Dat geven wij ze als samenleving mee. Dus die inzet op persoonlijke ontwikkeling en het ontdekken van talenten en interesses is enorm belangrijk.”

Leren begint bij de relatie

Twee keer per week is er gratis huiswerkbegeleiding. “Er zijn collega’s aanwezig, de verwarming staat aan, de wifi werkt, ze kunnen een laptop lenen. Er is eten en drinken. Dat klinkt heel gewoon. Maar die randvoorwaarden om te kunnen leren, zijn er thuis lang niet bij iedereen.” De begeleiding verzorgt het team zelf. Dat is een bewuste keuze, vertelt Dorothee: “Als je met een leerling hebt geschaakt en je geeft daarna Engelse les, dan is er iets tussen jullie. Er is een relatie. En dáár begint leren.”

Zo proberen docenten de intrinsieke motivatie te vergroten en leerlingen te enthousiasmeren om hun kansen te pakken. “Leerlingen kiezen zelf of ze meedoen, want we willen kansen creëren, niet opleggen. Het besef ‘ik doe ertoe en ik heb iets te kiezen’ is erg belangrijk voor ze.” Door samenwerking met partners als ‘Alleen jij bepaalt’ en ‘Sport in Heerlen’ participeren leerlingen echt in de samenleving. “Ze worden lid van de voetbalclub of

kunnen naar de muziekschool. Dat vinden we ontzettend belangrijk, want ze starten met een enorme kansenongelijkheid. Terwijl het stuk voor stuk prachtige leerlingen zijn.”

OnderwijsMonitor Limburg

Om te bekijken of school de juiste stappen zet, is het bevoegd gezag (Stichting Voortgezet Onderwijs Parkstad Limburg, SVO|PL) een samenwerking gestart met de OnderwijsMonitor Limburg, de Open Universiteit en collega-school Emmacollege. Zijn leerlingen echt gemotiveerder dankzij de Rijke Schooldag? En helpt het aanbod om de sociale relaties tussen leerlingen en leraren te verbeteren? Met vragenlijsten worden leerlingen, ouders en docenten bevraagd op thema’s als motivatie, sociale relaties en burgerschap. De OML ondersteunt bij het monitoren van de verschillende factoren.

“Zo’n monitor is natuurlijk niet de waarheid”, zegt Dorothee. “Maar het kan erg helpend zijn, vooral om je eigen overtuigingen de das om te doen.” Zoals het vooroordeel dat vmbo-leerlingen niet van schaken houden, of van debatteren. “We hebben ze hier op school allebei ingevoerd. Debatteren is juist voor onze leerlingen belangrijk. Zodat ze leren dat er voors en tegens zijn, en dat je argumenten nodig hebt om je mening neer te zetten.”

Reflectie en leren

Samenwerking met onderzoekers, zoals binnen de OML, biedt ruimte voor reflectie en leren. “Als je geen stap meer buiten school zet, nooit het gesprek voert met andere disciplines, kom je ook niet op andere ideeën. De samenwerking met onderzoekers is verschrikkelijk interessant, want die maakt dat je weer op een andere manier leert kijken.” Minder resultaatgericht bijvoorbeeld, of op zijn minst anders resultaatgericht.

“Het keurslijf van het middelbaar onderwijs zorgt ervoor dat leerlingen veel vaste verplichtingen hebben. Maar sommige leerlingen willen zich vastbijten in Engels, andere hebben baat bij leren in de praktijk. Daarom ben ik er groot voorstander van om het onderwijs in een ander jasje te gieten, met meer maatwerk en keuzevrijheid.” Voor de basisleerlingen is dat nu ‘bijna onmogelijk’. De samenwerking met de OML moet daar verandering in brengen. “Want als deze leerlingen een stukje mee bepalen, doen ze het echt beter.”

Doen

Goed voorbeeld

Rijke Schooldag zet verandering in gang

Veel scholen in het primair en voortgezet onderwijs bieden naast het reguliere curriculum extra activiteiten. Van huiswerkbegeleiding tot schaken, van toneel tot koken, van yoga tot muziek. Volgens een 'veranderingstheorie' (theorie of change) moeten de activiteiten stapsgewijs leiden tot meer kansengelijkheid.

Hoe werkt het in de praktijk?

STAP

1

Door het rijke aanbod ontdekken kinderen nieuwe interesses en talenten. Ze krijgen meer zelfvertrouwen en zitten fysiek en mentaal beter in hun vel. Hun toekomstperspectief wordt breder, hun netwerk en sociaal kapitaal groter, en de relatie met elkaar en met volwassenen betekenisvoller.

STAP

2

De verbetering van de sociaal-emotionele en (meta) cognitieve competenties en vaardigheden is onderdeel van een gezonde kindontwikkeling. Doordat kinderen beter in hun vel zitten, gaan ze op school beter presteren. Ze krijgen een beter begrip van wat ze willen en kunnen.

STAP

3

De betere onderwijsprestaties monden uit in lagere uitvalcijfers van leerlingen. Doordat ze weten wat ze willen en kunnen, maken ze meer kans op een passende onderwijsloopbaan. Zo kan de Rijke Schooldag uitmonden in verbetering van kansengelijkheid.

35

Of de praktijk de theorie ondersteunt? Daar is in de Nederlandse context nog maar weinig onderzoek naar gedaan. Met één uitzondering: Limburgse basisscholen werken al 4 jaar samen met de Universiteit Maastricht aan het opbouwen van evidentie voor de Rijke Schooldag. Er zijn zeven coalities betrokken: Maastricht, Parkstad, Heerlen-Noord, Sittard-Geleen, Roermond, Weert, en Venlo.

School & Omgeving

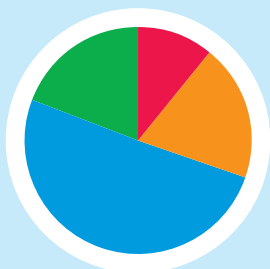
Op scholen heet het verrijkte aanbod vaak de Rijke Schooldag. De bekostiging van het aanbod vindt plaats vanuit het programma School & Omgeving, dat als doel heeft de kansengelijkheid onder kinderen en jongeren te vergroten. Op basis- en middelbare scholen én op het speciaal onderwijs bieden scholen extra activiteiten aan om dit te bereiken, naast het reguliere onderwijs.

Lees meer over het programma School & Omgeving op de website van de Gelijke Kansen Alliantie:
gelijke-kansen.nl/schoolenomgeving

**Gelijke
Kansen
Alliantie**

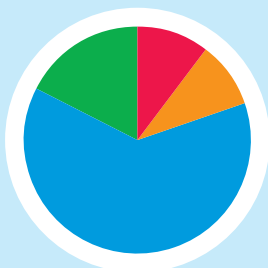

‘Door de
verschillende
activiteiten op
school **verveel
ik mij minder**’

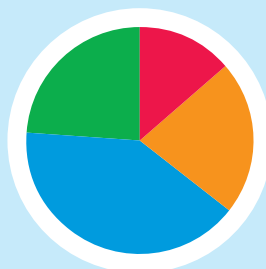
Roermond

‘Door de
verschillende
activiteiten op
school heb ik
dingen **ontdekt die
ik nog niet wist**’

Heerlen-Noord

‘Ik ben ook
meer van die
**activiteiten buiten
school** gaan doen’

Sittard-Geleen

‘Door de
verschillende
activiteiten op
school ben ik
**andere kinderen
meer gaan
snappen**’

Heerlen-Noord

Leerlingen over de Rijke Schooldag

Ontdekken dat je ergens goed in bent

Limburgse basisscholen werken samen met de Universiteit Maastricht aan het opbouwen van evidentie voor de Rijke Schooldag als middel voor meer kansengelijkheid. Activiteiten lopen uiteen van sporten en koken tot muziek, schilderen en techniek. Maar wat vinden leerlingen eigenlijk van die Rijke Schooldag? En vooral: wat nemen ze ervan mee?

Maastricht

‘Door de
verschillende
activiteiten op
school **voel ik
mij sterker**’

Parkstad

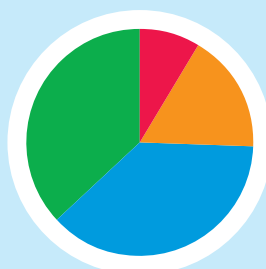
‘Door de
verschillende
activiteiten op
school maak
ik **makkelijker
contact met
andere kinderen**’

Roermond

‘Ik heb dingen
gedaan **die ik
anders nooit doe**’

Maastricht

‘Ik heb ontdekt
dat ik **ergens
goed in ben**’

Onderwijs is vakmanschap

Daisy Mertens combineert het werk als leerkracht met een raadsfunctie in de Onderwijsraad. Daarnaast is ze primor Kwaliteitsvol nieuwkomersonderwijs en lid van de Nederlandse UNESCO-commissie. Een goed gevulde agenda met een duidelijke ambitie: **goed onderwijs voor ieder kind.**

Daisy, je combineert een hoop verschillende onderwijsrollen. Wat drijft je in deze combinatie?

Daisy: "Ik wil de kwaliteit van het onderwijs verbeteren. Drie dagen per week geef ik les bij de Taalschool in Panningen. Vanuit de onderzoekscomponent kan ik mijn praktijk verbeteren – mijn eigen praktijk, maar ook die van ons team, binnen het bestuur én daarbuiten – en nadenken over wat we weten. In de raad vervul ik een onafhankelijke adviesrol ten aanzien van onderwijsbeleid, bij Unesco is dat op internationaal beleid. Het vult elkaar mooi aan."

Welke rol speelt evidence informed werken voor jou als onderwijs-vernieuwer?

Daisy: "In mijn onderwijs probeer ik inzichten uit onderzoek te benutten om bewuste en onderbouwde keuzes te maken. Tegelijk zie ik onderwijs niet als het simpel toepassen van wat volgens onderzoek het beste werkt. Er is in het onderwijs zoveel complexiteit, dat kun je niet vatten in theorie."

Leraar zijn is ambachtelijk en situationeel: je werkt met kinderen in steeds veranderende situaties, waardoor je nooit precies kunt voorspellen wat een aanpak bij leerlingen teweegbrengt. Je maakt voortdurend pedagogische, didactische en professionele afwegingen. Ook de doelen van het onderwijs en de leerlingen die je voor je hebt, hou je steeds voor ogen. Soms wijk je af van wat er wordt aanbevolen, omdat een andere aanpak beter past bij de situatie in de klas."

“Het begint bij alle leerlingen met het geloof dat ze het kunnen”

Wat vraagt dat van jou als docent?

Daisy: “Als je open staat voor andere perspectieven, kun je je onderwijs aanpassen, verbeteren, verder ontwikkelen. Daarom vind ik het belangrijk om verschillende bronnen van kennis te combineren: inzichten uit onderzoek, mijn eigen professionele ervaring, kennis van mijn leerlingen, gesprekken met collega's, gekregen feedback, vakdidactische en pedagogische kennis, inzichten uit literatuur en theorie, reflectie op mijn eigen handelen, observaties van wat er in de klas gebeurt en de bredere schoolcontext waarin het onderwijs plaatsvindt.

Op die manier probeer ik steeds opnieuw onderwijs te realiseren dat zowel doordacht als passend is bij de concrete praktijk. Als je klakkeloos zou doen wat de theorie zegt, is dat geen vakmanschap. Alleen werken op basis van ervaring en intuïtie ook niet. Juist de combinatie maakt dat het vakmanschap naar voren komt.”

In 2025 heb je het primoraat Kwaliteitsvol nieuwkomersonderwijs opgericht. Waarom wilde je dat?

Daisy: “Wat mij in het nieuwkomersonderwijs opviel, was het gebrek aan hoge verwachtingen. En dat er een aantal misvattingen waren, zoals dat taalachterstand vaak wordt gezien als een cognitieve achterstand. Of dat kinderen eerst een basiswoordenschat nodig hebben voordat ze vaktaal kunnen leren. Natuurlijk, leerlingen hebben een basis nodig. Maar taal en inhoud kunnen niet zonder elkaar. Zonder kennis kan je geen verbanden leggen, niet redeneren. Je hebt taalontwikkeling nodig voor denkontwikkeling, en andersom.”

Hoe zorg je voor hoge verwachtingen binnen deze doelgroep?

Daisy: “Het begint met het geloof dat elke leerling kan leren. En dat hoge verwachtingen alleen betekenis hebben als we die ondersteunen met doelgerichte, inclusieve en uitdagende leerkanalen. In het nieuwkomersonderwijs hebben leerlingen allemaal een andere context. De ene leerling heeft al een vierjarig curriculum in Turkije of Colombia doorlopen, de andere heeft door oorlog nooit goed onderwijs gehad.

Vertrouwen in je leerlingen begint bij jezelf, als leerkracht. Als je zelf niet gelooft in je professionele competentie en autonomie, hoe kun je dan vertrouwen overbrengen op anderen? Daarbij is het belangrijk

dat je als professional de ruimte krijgt. Mijn schoolleider geloofde heel erg in mij. Daardoor heb ik zelf als leerkracht vertrouwen in wat ik doe en kan ik dat ook weer doorgeven aan mijn leerlingen.”

Hoe pak je dat aan?

Daisy: “Vanuit het primoraat onderzoeken we met ons team wat er in de praktijk van het nieuwkomersonderwijs gebeurt. Wat doen we, en waarom? Vanuit welke overtuigingen? Tijdens een studiedag voor taalscholen hebben we, op aanraden van Trudie Schils, een aantal vragen gesteld om de visie op nieuwkomersonderwijs onder de deelnemers te peilen. Vóór onze presentatie gingen de antwoorden vooral over het vergroten van de woordenschat, je welkom voelen, sociale veiligheid. Erna zeiden deelnemers: ‘We mogen echt hogere verwachtingen hebben en ook vakken als wereldoriëntatie een plek geven!’

Je kunt niet alles in één keer perfect doen. Daarom knippen we de professionalisering van collega's in stukjes op. Verwachtingsmanagement doen we op deze manier, instructie tijdens de leesles op die. Om het kwaliteitsbesef te vergroten, delen we goede voorbeelden uit de praktijk. Daar voegen we de theorie aan toe, en de eigen ervaringen van leerkrachten uit de praktijk. Vervolgens gaan we met elkaar in gesprek over waar zo'n les dan aan voldoet en observeren we. Om zo de kwaliteit van het nieuwkomersonderwijs te versterken en verbeteren, gericht op het pedagogisch en didactisch handelen van de leerkracht.”

‘Je kunt niet alles in één keer perfect doen’

ie

j

k

v

ij

a

i

l

h

m

ee

oe

s

n

w

z

p

aa

r

b

d

o

t

e

oo

